

HANDELEN BIJ KINDERMISHANDELING EN HUISELIJK GEWELD

Linda Douma en Medi Hoes

Vierde editie

Boom

Met onderstaande unieke activeringscode krijg je via **www.boomstudent.nl** toegang tot de online leeromgeving. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de 4e editie. Na activering van de code is de online leeromgeving twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk geactiveerd worden. De code is eenmalig te gebruiken.

Let op: Deze activatiecode is alléén voor een student licentie en geeft geen toegang tot het docentendeel van het platform. Ben je docent dan heb je jouw activatiecode per email gekregen. Deze code activeer je op boomdocent.nl.

Basisontwerp omslag: Dog & Pony, Amsterdam

Omslagontwerp: Haagsblauw, Den Haag

Beeld omslag: lucianospagnolribeiro

© 2024 Douma, Hoes | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN: 9789024463121

NUR: 133

www.boomstudent.nl

www.boomhogeronderwijs.nl

Inhoud

Inleiding	9
1 Kindermishandeling	17
1.1 Wat is kindermishandeling?	18
1.2 Waar komt kindermishandeling voor en hoe vaak?	19
1.3 Vormen van kindermishandeling	19
1.4 Hoe ontstaat kindermishandeling? Achtergrond en risicofactoren gezin	22
1.5 Beschermende factoren	25
1.6 Kindermishandeling door falsificatie	26
1.7 Literatuur	27
2 Huiselijk geweld	29
2.1 Wat is huiselijk geweld?	29
2.2 Waar komt huiselijk geweld voor en hoe vaak?	30
2.3 Typen huiselijk geweld	31
2.4 Typen daders	32
2.5 Typen slachtoffers	33
2.6 Oorzaak van huiselijk geweld	33
2.7 Geweldsspiraal en geweldscyclus in een relatie, binnen het gezin en binnen de familie	34
2.8 Partnergeweld	39
2.9 Oudermishandeling	41
2.10 Siblinggeweld	44
2.11 Ouderenmishandeling	45
2.12 Twee belangrijke algemene risicofactoren voor huiselijk geweld	47
2.13 Literatuur	48
3 Gevolgen en signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld	51
3.1 Invloed van geweld	52
3.2 Gevolgen van mishandeling/huiselijk geweld voor kinderen	52
3.3 Gevolgen voor kinderen: theoretische modellen	56
3.4 Signalen van (vermoedelijke) kindermishandeling	58
3.5 Gevolgen van huiselijk geweld voor volwassenen	65

3.6	Signalen van (vermoedelijk) huiselijk geweld bij volwassenen	67
3.7	Risico-inschatting maken bij (vermoeden van) kindermishandeling of huiselijk geweld	68
3.8	Literatuur	69
4	Eergerelateerd geweld	73
4.1	Wat is eergerelateerd geweld?	73
4.2	Waar doet eergerelateerd geweld zich voor?	74
4.3	Hoe kan de eer geschonden worden?	75
4.4	Eerschending en kinderen	75
4.5	Welke maatregelen worden genomen bij (dreigende) eerschending?	76
4.6	Het begin van eergerelateerd geweld en de uitvoering ervan	76
4.7	Huiselijk geweld versus eergerelateerd geweld	77
4.8	Gevolgen voor slachtoffers van eergerelateerd geweld	78
4.9	Vrouwelijke genitale verminking en eer	79
4.10	Literatuur	82
5	Loverboyproblematiek	83
5.1	Wat is loverboyproblematiek?	84
5.2	De loverboy aan het werk	84
5.3	Kenmerken van loverboys	87
5.4	Slachtoffers van loverboys	87
5.5	Gevolgen voor slachtoffers	88
5.6	Belang van familie en vrienden	88
5.7	Literatuur	90
6	Aanpak in Nederland bij kindermishandeling en huiselijk geweld	91
6.1	De landelijke aanpak bij kindermishandeling en huiselijk geweld	91
6.2	Gebieden waarop hulpverlening wordt ingezet	99
6.3	Cultuursensitief werken	101
6.4	Aanpak eergerelateerd geweld in Nederland	103
6.5	Aanpak loverboyproblematiek in Nederland	105
6.6	Literatuur	109
7	De verplichte meldcode	111
7.1	Wat is de verplichte meldcode?	111
7.2	Stappen van de meldcode	113
7.3	Werken met de verplichte meldcode in de praktijk	123
7.4	Plichten en rechten van de beroepskracht	125
7.5	Literatuur	128

8	Omgaan met en bespreken van signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld	129
8.1	Inventariseren van de situatie bij signalen van kindermishandeling of huiselijk geweld	130
8.2	Het gesprek aangaan bij signalen van kindermishandeling of huiselijk geweld	133
8.3	Wat te doen met mogelijke agressie bij daders van huiselijk geweld/kindermishandeling?	140
8.4	Extra aandachtspunten voor gesprekken bij huiselijk geweld/kindermishandeling	141
8.5	Literatuur	142
9	Gebruikte methodieken in Nederland	143
9.1	Systeemgerichte hulpverlening	144
9.2	1Gezin1Plan	149
9.3	SAVE: SAMenwerken aan VEiligheid	151
9.4	Signs of Safety	153
9.5	Eigen Kracht	157
9.6	Verklarende analyse	157
9.7	Oplossingsgerichte hulpverlening	158
9.8	Outreachinge hulpverlening	159
9.9	Het 8-fasenmodel	162
9.10	Motiverende gespreksvoering	164
9.11	Het Vlaggensysteem	165
9.12	Literatuur	167
10	Schakels in de zorgketen I: Gemeenten, CJG, jeugdbescherming, Veilig Thuis, RvdK, politie en justitie	171
10.1	De Jeugdwet en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) per 1 januari 2015	172
10.2	Waarom moet je weten hoe de zorgketen bij de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld eruitziet?	174
10.3	Wie heeft een rol binnen de zorgketen?	174
10.4	Taken gemeenten rondom huiselijk geweld en kindermishandeling	175
10.5	(Sociale) wijk-/buurtteams	177
10.6	Centra voor Jeugd en Gezin	177
10.7	Jeugdbescherming en jeugdreclassering	179
10.8	Veilig Thuis	181
10.9	De Raad voor de Kinderbescherming	192
10.10	Politie en justitie	201
10.11	Literatuur	211

11	Schakels in de zorgketen II: GGD, AMW, gespecialiseerde jeugdzorg & opvoedhulp, GGz & verslavingszorg	213
11.1	GGD	214
11.2	Algemeen maatschappelijk werk	215
11.3	Gespecialiseerde jeugdzorg & opvoedhulp	216
11.4	Geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg	217
11.5	Eerstelijns- en tweedelijnsgezondheidszorg	218
11.6	GGz-behandeling	218
11.7	Literatuur	226
12	Hulpverlening – belangrijke organisaties in het veld	229
12.1	MEE	230
12.2	De Waag	232
12.3	Blijf-van-mijn-lijfhuis	240
12.4	Kinder- en Jeugdtraumacentrum	244
12.5	Psychotraumacentrum	251
12.6	Centrum Seksueel Geweld	253
12.7	Fier	253
12.8	Pretty Woman	258
12.9	Literatuur	260
13	Hulpverlening – voorbeelden van concrete hulpmogelijkheden of interventies	261
13.1	Weerbaarheidstraining	262
13.2	Video hometraining	262
13.3	Triple P	262
13.4	Horizonmethodiek	266
13.5	CLAS	267
13.6	Let op de Kleintjes	268
13.7	‘Kan iemand mij horen?’ en ‘Als muren kunnen praten’	269
13.8	Moeder-kindcursus	269
13.9	Als het misgaat... bel ik jou	271
13.10	Uit de schaduw van de ander	271
13.11	Held zonder geweld	272
13.12	Met alle geweld een relatie	272
13.13	‘Niet meer door het lint’ en ‘Samen werken tegen agressie’	272
13.14	Als ik haar was...	273
13.15	Lef in de Liefde	274
13.16	Stay in Love	274
13.17	Toekomstgerichte begeleiding	275
13.18	Begeleide terugkeer	276
13.19	AWARE	276

13.20	Gordon-cursus	277
13.21	VoorZorg	278
13.22	Integrale vroeghulp	278
13.23	Opvoedingsondersteuning	279
13.24	Gezinsbehandeling/-begeleiding	279
13.25	Ambulante spoedhulp	280
13.26	Families first	281
13.27	Buurtgezinnen	282
13.28	Pleegzorg en gezinshuiszorg	282
13.29	Functional family therapy	284
13.30	Begeleiding jong ouderschap	284
13.31	Socialevaardigheidstraining	285
13.32	Marietje Kessels Project	285
13.33	Kanjertraining	286
13.34	Rots en Water	287
13.35	Kinderen uit de knel	287
13.36	Literatuur	289
14	Werkcasussen	291
14.1	Voorbeeld van een werkcasus	291
14.2	Drie werkcasussen met opdrachten en oplossingen	295
14.3	Verder oefenen	299
15	Bijlagen	309
15.1	Bijlage 1: De competenties van sociaal werkers	310
15.2	Bijlage 2: Signalen – Waarop te letten bij kinderen en jongeren als slachtoffer: observatiegegevens	312
15.3	Bijlage 3: Signalen – Ontwikkelingstaken	314
15.4	Bijlage 4: Signalen – Schema ontwikkeling, structuur en functie kinderen 0-5 jaar	316
15.5	Bijlage 5: Signalen – Waar op te letten bij volwassen slachtoffers: observatiegegevens	320
15.6	Bijlage 6: Stappen Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling	322
15.7	Bijlage 7: Belangrijke luistervaardigheden: goede luisteraar versus slechte luisteraar	328
15.8	Bijlage 8: Werkvelden waarin je te maken kunt krijgen met huiselijk geweld/kindermishandeling	330
	Begrippenlijst	332
	Over de auteurs	343

Beeldverantwoording **344**

Index **346**

Inleiding

Handelen bij kindermishandeling en huiselijk geweld is bedoeld voor iedere (aankomende) beroepskracht die in zijn of haar werkveld geconfronteerd kan worden met kinderen of volwassenen die (vermoedelijk) te maken hebben met kindermishandeling of huiselijk geweld; hetzij als slachtoffer, hetzij als dader. In bijlage 8 hebben we een kort overzicht opgenomen van werkvelden waarin je hiermee als beroepskracht te maken kunt krijgen. Het boek is in het bijzonder bedoeld voor zorgprofessionals in opleiding of beginnende zorgprofessionals, zoals maatschappelijk werkers en hulpverleners. Ons boek heeft als doel om hun achtergronden en praktische handvatten en informatie mee te geven, zodat zij tijdig gevallen van kindermishandeling en huiselijk geweld kunnen signaleren en hierop adequaat kunnen reageren.

Kindermishandeling is een vorm van huiselijk geweld. Wij vinden het belangrijk om kindermishandeling apart toe te lichten, omdat kinderen extra kwetsbaar en afhankelijk zijn. Wettelijk gezien zijn er daardoor ook iets meer (dwang)mogelijkheden rondom het aanpakken van kindermishandeling in vergelijking met het aanpakken van huiselijk geweld. In de praktijk zien wij dat er bij huiselijk geweld niet altijd ook aandacht is voor eventueel aanwezige kinderen en voor wat zij meekrijgen van dit geweld. Wij hopen bij hulpverleners het bewustzijn hierover te vergroten, zodat er bij elke vorm van geweld binnen een gezin ook altijd aandacht is voor de kinderen en dat er expliciet bekeken wordt hoe het met hen gaat. Zowel het 'direct' slachtoffer zijn van huiselijk geweld als het getuige zijn van huiselijk geweld laat zijn sporen na (zie module 1 en 3). Beide worden daarom aangemerkt als kindermishandeling.

In dit boek gaan we in op wat kindermishandeling en huiselijk geweld zijn en op de signalen die daarop kunnen duiden. Ook bespreken we hoe je als beroepskracht omgaat met signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld. Hierbij behandelen we wat hierover wettelijk is vastgelegd, maar ook wat in de praktijk belangrijk en/of zinvol is gebleken. We gaan in op stappen die je als beroepskracht na signalering moet nemen en welke besluiten daarop kunnen volgen. Er kan bijvoorbeeld besloten worden dat je als beroepskracht zelf hulp gaat geven aan je cliënt of dat voor hem/haar organiseert, dat je je cliënt doorverwijst naar de juiste instantie of dat je een melding gaat doen bij Veilig Thuis. Ook kan besloten worden dat er toch geen sprake is van een geweldsituatie en dat er andere hulp of geen verdere hulp nodig is.

Om kindermishandeling en huiselijk geweld goed te kunnen signaleren en om je cliënt goed te kunnen helpen, is het ook van belang dat je inzicht hebt in de gevolgen ervan en in het ontstaan en voortbestaan van geweldsituaties/geweldrelaties. Weten hoe je het gesprek met (vermoedelijke) slachtoffers en daders aangaat, is eveneens erg belangrijk. In ons boek besteden we daarom ook aandacht aan deze aspecten. Om je cliënt goed bij te kunnen staan, vinden wij het tevens nodig dat je als beroepskracht weet hoe de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld er in Nederland uitziet en dat je een idee hebt van welke hulp er is voor slachtoffers en daders van kindermishandeling en huiselijk geweld. Ook dit komt uitgebreid aan bod.

Dit is de vierde editie van *Handelen bij kindermishandeling en huiselijk geweld*. Deze vierde editie bevat de meest recente cijfers, inzichten en literatuur over kindermishandeling en huiselijk geweld (inclusief seksueel misbruik, ouderenmishandeling, eengerelateerd geweld en loverboyproblematiek). Daarnaast is er aandacht voor de verplichte meldcode, de verantwoordelijkheid van gemeenten, de inzet van (sociale) wijkteams en de taken van Veilig Thuis en gecertificeerde instellingen. Hierbij staan we ook kort stil bij mogelijke ontwikkelingen voor de toekomst. In het boek en de online leeromgeving vind je bovendien nieuw beeldmateriaal als ondersteuning voor bij de stof en een aantal nieuwe werkcasussen die de docent in de les kan gebruiken of waar je als hulpverlener zelf mee aan de slag kunt.

Inhoud

In module 1, *Kindermishandeling*, bespreken we wat kindermishandeling is, welke vormen deze aan kan nemen en welke factoren een rol kunnen spelen bij het wel of niet ontstaan ervan. We staan stil bij seksueel misbruik en omschrijven ook kort een specifieke vorm van kindermishandeling: kindermishandeling door falsificatie (voorheen het syndroom van Münchhausen by proxy of Pediatric Condition Falsification genoemd).

In module 2, *Huiselijk geweld*, bespreken we wat huiselijk geweld is, welke vormen er zijn, welke uitingen het aan kan nemen en hoe het kan ontstaan en blijven bestaan.

In module 3, *Gevolgen en signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld*, gaan we in op de mogelijke gevolgen van kindermishandeling en huiselijk geweld (voor kinderen en volwassen slachtoffers) en welke signalen erop kunnen wijzen dat er (mogelijk) sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld. We behandelen de gevolgen en de signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld in één module, omdat de signalen die erop kunnen wijzen dat er (mogelijk) sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld, veelal de waarneembare uitingen zijn van de gevolgen van het geweld.

Eergerelateerd geweld is een heel specifieke vorm van geweld binnen de huiselijke kring. Er zijn overeenkomsten tussen eergerelateerd geweld en andere vormen van huiselijk geweld, maar ook duidelijke verschillen, onder andere met betrekking tot het ontstaan en het verloop ervan. We behandelen deze specifieke vorm van geweld binnen de huiselijke kring daarom in een aparte module.

In module 4 gaan we in op wat eergerelateerd geweld is, welke vormen het aan kan nemen (preventieve en eerzuiverende maatregelen), wat de gevolgen kunnen zijn en wat de overeenkomsten en verschillen zijn met huiselijk geweld.

Ook loverboyproblematiek is een specifieke vorm van relationeel/huiselijk geweld en daarom wordt dit probleem eveneens in een aparte module behandeld. Ook bij loverboyproblematiek geldt dat onder andere het ontstaan en verloop ervan anders zijn dan bij andere vormen van huiselijk geweld. In module 5, *Loverboyproblematiek*, bespreken we wat loverboyproblematiek is, hoe loverboys te werk gaan, wat de gevolgen kunnen zijn en wat het belang is van familie en vrienden.

In module 6, *Aanpak in Nederland bij kindermishandeling en huiselijk geweld*, bespreken we de huidige landelijke aanpak bij kindermishandeling en huiselijk geweld vanuit hulpverlening, politie en justitie en gaan we na op welke gebieden hulpverlening wordt ingezet. We gaan ook in op wat cultuursensitief werken betekent en behandelen de aanpak in Nederland wanneer het gaat om eergerelateerd geweld en loverboyproblematiek.

Een belangrijk onderdeel van de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld in Nederland is de verplichte meldcode. De verplichte meldcode is een protocol van handelen met een stappenplan. Sinds 2013 is het werken hiermee verplicht binnen zorg- en hulpverleningsinstanties. In module 7, *De verplichte meldcode*, gaan we in op wat de verplichte meldcode inhoudt en uit welke stappen deze bestaat. Ook gaan we in op jouw plichten en rechten als hulpverlener.

In module 8, *Omgaan met en bespreken van signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld*, behandelen we hoe je omgaat met (mogelijke) signalen van kindermishandeling of huiselijk geweld en waar je op moet letten wanneer je in gesprek gaat met (vermoedelijke) slachtoffers en daders van huiselijk geweld of kindermishandeling.

We beschrijven in module 9, *Gebruikte methodieken in Nederland*, kort een aantal belangrijke methodieken/benaderingen die in Nederland gebruikt worden bij de aanpak van en hulpverlening bij kindermishandeling en huiselijk geweld, zodat je daar een idee van hebt, als basis voor wanneer je zelf in de praktijk aan de slag gaat. We behandelen onder andere systeemgerichte hulpverlening, Signs of Safety en IGeziniPlan.

In module 10, *Schakels in de zorgketen I: gemeenten, CJG, Jeugdbescherming, Veilig Thuis, RvdK, politie en justitie*, en module 11, *Schakels in de zorgketen II: GGD, AMW, jeugdzorg & opvoedhulp, GGz & verslavingszorg*, bespreken we de belangrijkste landelijke schakels in de zorgketen bij de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld. We bespreken onder andere de rol van gemeenten, Veilig Thuis, jeugdbescherming, politie en justitie, algemeen maatschappelijk werk, gespecialiseerde jeugdzorg en de geestelijke gezondheidszorg.

In module 12, *Hulpverlening – belangrijke organisaties in het veld*, noemen we nog een aantal specifieke belangrijke landelijke organisaties die betrokken zijn bij de hulpverlening bij kindermishandeling en huiselijk geweld, zoals MEE, De Waag, het blijf-van-mijn-lijfhuis en het Kinder- en Jeugdtraumacentrum. Dit zal je een globaal idee geven van welke verdere hulp er voor je cliënt mogelijk is.

In module 13, *Hulpverlening – voorbeelden van concrete hulpmogelijkheden of interventies*, beschrijven we kort een aantal concrete hulpmogelijkheden/interventies die in de praktijk gebruikt worden, om je een breder/beter idee te geven hoe de hulp eruit kan zien. We noemen preventieve interventies (ter voorkoming in eerste instantie en ter voorkoming van herhaling) en behandelende interventies.

In de laatste module, module 14, *Werkcasussen*, hebben we drie werkcasussen opgenomen waarin de inhoud van het boek aan de orde komt. Deze werkcasussen kunnen door de docent gebruikt worden in de les of je kunt er als hulpverlener of student zelf mee aan de slag gaan.

Tot slot hebben we enkele bijlagen opgenomen die je in de praktijk kunnen helpen bij het signaleren van kindermishandeling en huiselijk geweld en bij het snel en adequaat handelen daarbij. Deze bijlagen bestaan uit ontwikkelingsschema's voor kinderen/jongeren, een kort overzicht van belangrijke luistervaardigheden en een voorbeeldstappenplan van de verplichte meldcode.

Online leeromgeving

In dit boek wordt regelmatig verwezen naar materiaal in de online leeromgeving die te bereiken is via **www.boomstudent.nl**. In de marge staat dan het icoontje van een computerscherm. Je vindt daar de theorie uit dit boek, afgewisseld met informatieve video's met vragen, begrippentrainers, werkcasussen met opdrachten en bijlagen. Dit helpt je om de kennis goed te verwerken en toe te passen. In het voortgangsoverzicht zie je je resultaten. Ga naar boomstudent.nl om jouw toegang te activeren.